TARİH

11. SINIF

YAZILIYA HAZIRLIK

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · SENARYO 4 · 2. SÜRÜM

TYMM 2026-2027

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Osmanlı Devleti 1736-1739 yıllarında Rus Çarlığı ve Avusturya ile aynı anda savaştı. Bu savaşın seyrini belirleyen bazı gelişmeler aşağıda verilmiştir.

Gelişme	Ayrıntıları ve sonuçları
Rus Çarlığı'nın Kırım ve Karadeniz seferleri (1736-1738)	Rus ordusu Orkapı Kalesi'ni alarak Kırım'a girdi; Azak (1736) ve Özi (1737) Rusların eline geçti. Ancak salgın, açlık ve erzak sıkıntısıyla yıpranan Ruslar Kırım'dan çekildi, 1738'deki veba salgını üzerine Özi ve Kılburun'u da boşalttı.
Avusturya'nın Rus Çarlığı'nın yanında savaşa girmesi (1737)	Hazırlıksız yakalanan Osmanlı Devleti iki cephede birden savaşmak zorunda kaldı. Bosna'ya giren Avusturya ordusu Banaluka'da Hekimoğlu Ali Paşa'ya yenildi (1737).
Hisarcık Muharebesi (1739)	Yenilen Avusturya, Osmanlı ordusu Belgrad'ı kuşatınca Rus müttefikini yalnız bırakıp ayrı barış imzaladı (Eylül 1739). Aynı yaz Hotin'i ele geçiren Rus Çarlığı da kısa süre sonra barışa razı oldu.

(Tablo, ders kitabındaki ve güvenilir kaynaklardaki bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Bilgi: Bu savaşta Rus Çarlığı'nın 100 binden fazla asker kaybettiği, kayıpların büyük bölümünün çarpışmalardan değil salgın hastalık, açlık ve sıcaktan kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

1.1. Tablodaki gelişmeler arasında neden-sonuç ilişkisi kurarak Avusturya'nın ve Rus Çarlığı'nın savaşı sona erdirmeye nasıl yöneldiğini açıklayınız. (5 puan)

1.2. Osmanlı Devleti'nin Rus cephesindeki ve Avusturya cephesindeki durumunu tablodaki bilgilere dayanarak karşılaştırınız. (5 puan)

1.3. Bir öğrenci, "Rus Çarlığı'nı barışa razı eden asıl etken Osmanlı ordusu değil, salgın hastalıklar ve erzak sıkıntısıdır." demiştir. Kendi görüşünüzü belirterek bu yorumu tablodan ve bilgi notundan iki kanıtla tartışınız. (5 puan)

2. II. Viyana Kuşatması'ndan (1683) Karlofça Antlaşması'na (1699) kadar aralıksız süren savaşlar sırasında Osmanlı yönetimi birkaç kez olağanüstü seferberlik ilan etti; askere almaya yönelik muafiyetleri kaldırarak bütün insan gücünü savaşa yöneltmeye çalıştı. *(Bu paragraf, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)*

Kaynak A ve Kaynak B'yi inceleyerek soruları cevaplayınız.

Kaynak A

"İkinci Viyana kuşatmasından sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki eyaletleri ilk anda bir kargaşalık, iktisadi çöküntü ve asayişsizlik içinde kaldılar. Ordunun bozgunu, şehirlerde asayişi sağlamakla görevli garnizonların da erimesi, iktisadi çöküntü, yol güvenliğinin azalması ve süregelen harpler bu eyaletlerde merkezi idarenin kontrolünü yok etmişti denebilir. Mesela Bosna ahalisi merkezden sürekli olarak para ve asker yardımı istiyordu. Merkezi hükümet ise bu talepleri karşılamaktan acizdi. Bu nedenle şehirlerin halkı kendi güvenliklerini kendileri sağlama yoluna gittiler. 18. yüzyıl başından itibaren İmparatorluğun Rumeli bölümünde kent idaresinde güvenlik, mali sorunlar kısmen ahali tarafından karşılanmağa başladı."

(Ortaylı, 1981; ders kitabından alınmıştır. garnizon: bir yerde sürekli bulunan askerî birlik; ahali: halk)

Kaynak B

"Çoğu tarihçinin ihmal ettiği en önemli husus, 1683-1699 yılları arasında aralıksız devam eden muharebelerde imparatorluğun eğitimli ve muharebe deneyimine sahip askerlerinin önemli bir kısmını kaybetmiş olmasıdır. Bu o kadar büyük bir kayıptır ki, edinilmiş bilgi ve tecrübeler yeni nesillere aktarılamamış, çoğu birlik tamamen yok olduğu için birlik gelenek ve kültürüne sahip olmayan yeni birlikler teşkil edilmek zorunda kalınmıştır."

(Uyar, 2020; ders kitabından alınmıştır. teşkil etmek: kurmak)

2.1. Kaynak A ve Kaynak B, 1683-1699 savaşlarının Osmanlı Devleti'ne etkilerini farklı yönlerden ele almaktadır. İki kaynağın ele aldığı etkileri karşılaştırınız. (6 puan)

2.2. Kaynak A'da Rumeli şehirlerinde güvenlik ve mali sorunların kısmen halk tarafından karşılanmaya başlandığı belirtilmektedir. Bu durumu merkezî yönetim ile taşra arasındaki ilişki açısından değerlendiriniz. (4 puan)

2.3. Bir tarih öğrencisi, "Karlofça Antlaşması'yla sona eren savaşların Osmanlı Devleti'ne verdiği zarar, antlaşmayla kaybedilen topraklardan ibarettir." düşüncesini savunmaktadır. Bu düşüncenin ne ölçüde doğru olduğunu kaynaklardaki kanıtlarla tartışınız. (5 puan)

3. Tarih kulübü, "Lale Devri'nde Değişim (1718-1730)" sergisi için aşağıdaki sekiz bilgi kartını hazırlamış ve kartları dört bölümde sergilemeye karar vermiştir.

Kart	Bilgi
A	Sultan III. Ahmed, Topkapı Sarayı'nda değerli el yazmalarının korunduğu bir kütüphane yaptırdı (1719).
B	Sadrazam Damat İbrahim Paşa, İstanbul'da yazma eserlerin toplandığı bir kütüphane yaptırdı (1720).
C	Sadrazamın doğduğu Muşkara köyü, cami, medrese, imaret ve kervansaraydan oluşan bir külliyeyle Nevşehir adlı bir şehre dönüştü.
D	Sadrazamın öncülüğünde Edirne, Bursa ve Konya gibi şehirlerde de imar çalışmaları yapıldı.
E	Şair Nedîm, şiirlerinde İstanbul'u ve şehirdeki gündelik hayatı konu edindi.
F	Saray ve konakların duvarları resimlerle süslendi, devlet adamlarının portreleri yaptırıldı.
G	Sadrazam, İstanbul'daki Avrupa ülkelerinin elçileriyle düzenli ilişkiler kurdu.
H	Galata, İzmir ve Selânik'teki Avrupalı ve gayrimüslim Osmanlı tüccarları, Avrupa ile kültürel etkileşimin taşıyıcıları oldu.

(Kartlar, ders kitabındaki ve güvenilir kaynaklardaki bilgilerden derlenmiştir.)

Kitap ve bilgi	Şehircilik ve imar	Sanat ve edebiyat	Avrupa ile ilişkiler
…	…	…	…

3.1. Her bölüme asılacak iki kartın harfini yukarıdaki tabloya yazınız. (8 puan)

3.2. Kartlardaki gelişmelerin Osmanlı toplumunda bilgi, şehir ve kültür hayatı üzerindeki etkilerini açıklayınız. (6 puan)

3.3. Sergiyi gezen bir öğrenci, "Lale Devri'ndeki değişim yalnızca İstanbul'da ve saray çevresinde yaşanmıştır." demiştir. Kartlardan kanıtlar göstererek bu yargının ne ölçüde doğru olduğunu tartışınız. (6 puan)

4. Soruları Kaynak A, Kaynak B, Kaynak C ve bilgi notundan yararlanarak cevaplayınız.

Kaynak A

"İstanbul'da Batılılaşma sürecinin ilk adımları bu dönemde atıldı ve kent halkına dışa açılma, tüketime yönelme alışkanlığı kazandırıldı. (…) Fakat bu, taassup odaklarını harekete geçirdi. İbrahim Paşa, israfı ve tepkileri önlemek için sınırlamalar getirme gereğini duydu ve bir nizamname yayımladı. (…) Fransa'dan ithal kumaşların İstanbul'da pek makbul olması ve yılda yaklaşık 5.000 balya kumaş gelmesi, (…) dikkate alınarak yerli üretimin teşviki öngörülmüştür."

(Sakaoğlu, 2000; ders kitabından alınmıştır. taassup: bağnazlık; nizamname: yönetmelik; balya: sıkıca bağlanmış büyük denk; teşvik: özendirme)

Kaynak B

1720'de Sultan III. Ahmed'in dört şehzadesinin sünneti için İstanbul'da Okmeydanı'nda ve Haliç kıyısında on beş gün süren bir sûr-ı hümayun (saray şenliği) düzenlendi. Şenlikte şehzadelerle birlikte yoksul ailelerin binlerce çocuğu da sünnet ettirildi. Esnaf grupları padişahın önünden geçen alaylarla mesleklerini tanıttı, padişaha hediyeler sunuldu; geceleri Haliç'te havai fişek gösterileri yapıldı. Şair Vehbî şenliği Surnâme adlı eserinde anlattı, nakkaş Levnî de bu eser için yaptığı minyatürlerle şenliği resmetti.

(Bu metin, ders kitabındaki ve güvenilir kaynaklardaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

Kaynak C

"(…) Bu dönemde, Osmanlı Payitahtı İstanbul batılı üslupta yaşam ile tanışır. Eğlence ve şenlikler dönemin ana karakterini oluşturur. İstanbul'un kentli sınıfı oluşur ve bu sınıf dönemin ruhuna uygun, barınma, yemek yeme, eğlenme, giyinme gibi alışkanlıklar edinir."

(Salbacak, 2019; ders kitabından alınmıştır. payitaht: başkent)

Bilgi: 1582'de Sultan III. Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed'in sünneti için İstanbul'da elli günden uzun süren bir sûr-ı hümayun düzenlenmişti. Bu şenlikte de esnaf alayları yapılmış, şenlik Surnâme-i Hümâyûn adlı eserde minyatürlerle anlatılmıştı.

4.1. Kaynak A'da anlatılan tüketim alışkanlıklarını ve İbrahim Paşa'nın bunlara karşı aldığı önlemleri israf ve tasarruf kavramlarını kullanarak değerlendiriniz. Değerlendirmenizde İstanbul halkının tüketiminin nasıl değiştiğini de belirtiniz. (6 puan)

4.2. Saray şenlikleri yalnızca eğlence amacı taşımazdı. Kaynak B'deki bilgilere dayanarak 1720 şenliğinin hangi amaçlara hizmet ettiğini "siyasi", "ekonomik" ve "toplumsal" başlıklarının her biri için bir örnekle gösteriniz. (6 puan)

4.3. 1582 ve 1720 şenliklerini (bilgi notu ve Kaynak B) Kaynak C ile birlikte düşününüz. Lale Devri'nde eğlence hayatında yaşananlar, geleneksel Osmanlı şenlik kültüründen bir kopuş mudur? Değişen ve süren unsurları göstererek yorumlayınız. (8 puan)

5. Kaynak A ve Kaynak B'yi okuyarak soruları cevaplayınız.

Kaynak A: Lizbon'da haberler, söylentiler ve bilgi toplama (1755)

Halkın depremle ilgili mektupları gazetelerde değiştirilerek ya da hayalî ayrıntılar eklenerek yayımlandı. Satış kaygısıyla abartılı bir dil kullanan gazeteler korku ve paniği artırdı; bazıları, birkaç yıl içinde görünmesi beklenen Halley kuyruklu yıldızının yeni bir felakete yol açacağını yazdı. Aylarca süren artçı sarsıntılar da korkuyu canlı tuttu. Portekiz hükûmeti ise ülkenin farklı bölgelerine bir anket göndererek bilgi topladı.

Anket sorularından bazıları
Deprem saat kaçta başladı ve ne kadar sürdü?
Artçı sarsıntılar oldu mu? Olduysa ne zaman gerçekleşti ve hangi hasarlar meydana geldi?
Yaşadığınız yerde gıda yetersizliği veya kıtlığı var mı?

(Anket soruları: Oliveira, 2008; ders kitabından alınmıştır.)

Kaynak B: İstanbul'da artçı sarsıntılar ve haberleşme (1766)

İstanbul'da ilk depremin ardından sekiz ay boyunca artçı sarsıntılar sürdü; 5 Ağustos'taki artçı sarsıntı neredeyse ilk deprem kadar şiddetliydi. Cami ve tekkeler hem yardımlaşmanın hem de haberleşmenin merkezi hâline geldi. Depremden sonra ortaya atılan asılsız söylentiler nedeniyle bazı insanlarda panik rahatsızlıkları görüldü.

(Kaynak A'daki anket dışındaki bilgiler ve Kaynak B, ders kitabındaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

5.1. Depremden sonraki aylarda Lizbon ve İstanbul halkını benzer biçimde etkileyen iki sıkıntıyı, kaynaklardan her iki şehir için kanıt göstererek belirtiniz. (4 puan)

5.2. Depremle ilgili haberler Lizbon'da ve İstanbul'da halka hangi yollarla ulaştı, yöneticiler bilgi toplamak için ne yaptı? İki şehirdeki durumu bir benzerlik ve her şehre özgü birer farklılık belirterek karşılaştırınız. (6 puan)

6. Aşağıdaki tabloda 1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerinin ekonomik etkilerine ilişkin bazı bilgiler verilmiştir.

	1755 Lizbon Depremi	1766 İstanbul Depremi
Zarar gören yapılar	Şehrin üçte ikisi yaşanmaz hâle geldi. Kiliselerin yaklaşık %87'si, manastırların yaklaşık %86'sı yıkıldı. Otuz üç saray, tersane (Arsenal) ve Kraliyet Kütüphanesi tamamen yıkıldı.	Arşiv belgelerine göre hasar gören yapıların yaklaşık %30'u cami, %20'si eğitim binası, %15'i devlete ait hizmet binası, %10'u sur, %10'u saray, %5'i ticari yapı, %10'u türbe, imaret, darüşşifa gibi diğer yapılardır.
Üretim ve geçim	Depremden etkilenen bölgelerde balıkçılık teşvik edildi; satılan balıktan vergi alınmadı.	Ahırların yıkılmasıyla hayvanlar barınaksız ve yemsiz kaldı, hayvancılık gelirleri azaldı.
Yeniden inşa	Yıkılan binaların enkazından ayrılan malzemeler yeni binalarda kullanıldı. İnşaatı hızlandırmak ve yerli girişimcileri desteklemek için demir aksam, ahşap bağlantı parçaları, kiremit ve seramik gibi malzemeler önceden ve standart ölçülerde üretildi.	Büyük kubbesi çöken Fatih Camisi 1767-1771 yılları arasında yeniden yapıldı. Ayasofya, Sultanahmet Camisi ve Kapalıçarşı gibi büyük yapılar da onarıldı.

(Tablo, ders kitabındaki ve güvenilir kaynaklardaki bilgilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Bilgi: İstanbul'a ait oranlar, hasarı arşiv belgelerinde kayıtlı olan yapılara göre hesaplanmıştır; depremde yıkılan çok sayıda konut bu sınıflandırmada yer almaz. Darüşşifa, Osmanlı Devleti'nde hastane anlamında kullanılan bir terimdir.

6.1. Lizbon ve İstanbul'daki ekonomik kayıplarda ortak olan iki durumu, her biri için iki şehirden örnek vererek açıklayınız. (6 puan)

6.2. Depremlerin ardından iki şehirde üretimin desteklenmesi ve yeniden inşa konusunda izlenen yollar birbirinden nasıl ayrılır? İki şehri de ele alarak iki farklılık açıklayınız. (8 puan)

6.3. Depremden zarar görmüş bir şehrin yeniden yapılanmasından sorumlu bir kurulda görev yaptığınızı düşününüz. Şehirde iş hayatının kısa sürede yeniden canlanması için kurula sunacağınız iki öneriyi, her birini tablodaki bir uygulamaya ya da soruna dayandırarak yazınız. (6 puan)

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	TAR.11.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1683-1789 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerini sonuçları açısından değerlendirebilme	Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme (KB2.17. Değerlendirme), SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma
2	TAR.11.1.1. Osmanlı Devleti'nin 1683-1789 yılları arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerini sonuçları açısından değerlendirebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama), SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme (KB2.17. Değerlendirme) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma
3	TAR.11.1.2. Lale Devri'nde Osmanlı devlet ve toplum hayatında meydana gelen değişimi tarihsel bağlamı içerisinde yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama (SBAB4.2. Değişim ve Sürekliliği Neden ve Sonuçlarıyla Yorumlama), SBAB11. Tablo, Grafik, Şekil ve/veya Diyagram (SBAB11.1. Tablo, Grafik, Şekil ve/veya Diyagram Okuma ve Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma
4	TAR.11.1.2. Lale Devri'nde Osmanlı devlet ve toplum hayatında meydana gelen değişimi tarihsel bağlamı içerisinde yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama), SBAB4. Değişim ve Sürekliliği Algılama (SBAB4.2. Değişim ve Sürekliliği Neden ve Sonuçlarıyla Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB3.1. Karar Verme · Değer: D17. Tasarruf
5	TAR.11.1.3. 1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerini ortaya çıkardığı etkiler bakımından karşılaştırabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma · Değer: D5. Duyarlılık
6	TAR.11.1.3. 1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremlerini ortaya çıkardığı etkiler bakımından karşılaştırabilme	Alan becerileri: SBAB11. Tablo, Grafik, Şekil ve/veya Diyagram (SBAB11.1. Tablo, Grafik, Şekil ve/veya Diyagram Okuma ve Yorumlama), SBAB7. Mekânsal Düşünme (SBAB7.11. Mekânda Desenlenen Farklı Coğrafi Olaylar, Olgular, Konular veya Mekânları Çözümleme) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB3.2. Problem Çözme · Değer: D5. Duyarlılık

PUANLAMA TABLOSU						
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**TOPLAM**
15	*15*	*20*	*20*	*10*	*20*	***100***

Bu sınav, 2026-2027 eğitim öğretim yılı 1. dönem konu-soru dağılım tablosundaki 1. ortak yazılı **Senaryo 4** dağılımına göre, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 11. sınıf öğretim programı esas alınarak hazırlanmıştır. Bu kâğıt, aynı senaryonun 2. sürümüdür: öğrenme çıktıları, soru sayısı ve puanlar 1. sürümle aynı, sorular farklıdır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. Doğru cevap:

1.1. **(5 puan)**

- Rus ordusunun kaleler ele geçirmesine rağmen salgın hastalık, açlık ve erzak sıkıntısı yüzünden yıprandığının; Kırım'dan çekildiğinin, Özi ve Kılburun'u boşalttığının, yani elde ettiği kazançların bir bölümünü koruyamadığının belirtilmesi **(1 puan)**
- Osmanlı Devleti'nin iki cephede savaşmasına rağmen Avusturya karşısında toparlandığının; Banaluka ve Hisarcık'ta Avusturya ordusunu yenip Belgrad'ı kuşattığının, bu yenilgilerin Avusturya'yı ayrı bir barış imzalamaya yönelttiğinin açıklanması **(2 puan)**
- Avusturya'nın ayrı barış imzalamasıyla müttefikini kaybeden Rus Çarlığı'nın, Hotin'i almasına rağmen savaşı tek başına sürdürmek istemediği ya da sürdüremediği için barışa razı olduğunun açıklanması **(2 puan)**

Kısmi puan: Gelişmeler neden-sonuç ilişkisi kurulmadan yalnızca sıralanırsa en fazla 2 puan verilir.

1.2. **(5 puan)**

- Rus cephesi: Osmanlı Devleti'nin savaşın başında Orkapı, Azak ve Özi gibi önemli kaleleri kaybederek savunmada kaldığının; Rusların geri çekilmesinin daha çok salgın ve erzak sıkıntısından kaynaklandığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Avusturya cephesinde Osmanlı Devleti'nin savaşın başında hazırlıksız yakalandığının ve iki cephede birden savaşmak zorunda kaldığının belirtilmesi **(1 puan)**
- Avusturya cephesinde Osmanlı ordusunun toparlanıp Banaluka ve Hisarcık'ta zafer kazandığının, taarruza geçerek Belgrad'ı kuşattığının belirtilmesi **(1 puan)**
- Karşılaştırma: Osmanlı Devleti'nin Avusturya cephesinde Rus cephesinden daha başarılı olduğunun ya da Avusturya cephesindeki başarının Osmanlı ordusunun kendi gücüyle, Rus cephesindeki rahatlamanın ise büyük ölçüde Rus ordusunun yaşadığı sorunlarla sağlandığının belirtilmesi **(1 puan)**

Kısmi puan: İki cephedeki durum ayrı ayrı doğru yazılır ancak karşılaştırma yapılmazsa en fazla 4 puan verilir.

1.3. **(5 puan)**

- Görüşe katılıp katılmadığının açıkça belirtilmesi **(1 puan)**
- Görüşü destekleyen iki doğru gerekçenin yazılması; her gerekçe 2 puandır **(4 puan)**

Katılan görüş için kabul edilecek gerekçeler: Rus ordusunun aldığı kaleleri salgın, açlık ve erzak sıkıntısı yüzünden bırakıp Kırım'dan çekilmesi; bilgi notuna göre Rus kayıplarının büyük bölümünün çarpışmalardan değil hastalık, açlık ve sıcaktan kaynaklanması; Rus ordusunun 1739'da Hotin'i alacak kadar güçlü olması, yani Osmanlı ordusu karşısında savaş alanında yenilmemiş olması.

Katılmayan görüş için kabul edilecek gerekçeler: Osmanlı ordusunun Banaluka ve Hisarcık'ta Avusturya'yı yenmesiyle Avusturya'nın ayrı barış imzalaması ve Rus Çarlığı'nın müttefiksiz kalması; Rusya'nın asıl olarak müttefikini kaybettiği için barışa razı olması; Osmanlı kuvvetlerinin ve Kırım Tatarlarının direnişinin Rus seferlerini uzatıp zorlaştırması.

"Kısmen katılıyorum" diyerek iki etkenin birlikte rol oynadığını gerekçeleriyle açıklayan cevaplar da kabul edilir.

Kısmi puan: Gerekçe tablodaki ya da konuyla ilgili bilgilerle desteklenmeden genel ifadelerle yazılırsa her gerekçe için 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 1.1. Ruslar Orkapı'yı, Azak'ı ve Özi'yi aldı ama salgın, açlık ve erzak sıkıntısı yüzünden Kırım'dan çekildi, Özi ve Kılburun'u da boşalttı. Bu sırada Osmanlı ordusu iki cephede savaşmasına rağmen toparlandı; Avusturya'yı Banaluka'da ve Hisarcık'ta yendi, Belgrad'ı kuşattı. Bu yenilgiler üzerine Avusturya ayrı barış imzaladı. Müttefikini kaybeden Rusya da Hotin'i almış olmasına rağmen savaşı tek başına sürdüremeyeceğini görüp barışa razı oldu. 1.2. Rus cephesinde Osmanlı Devleti savaşın başında Orkapı, Azak ve Özi'yi kaybedip savunmada kaldı; Rusların geri çekilmesi daha çok salgın ve erzak sıkıntısından oldu. Avusturya cephesinde ise başta hazırlıksız yakalansa da Banaluka ve Hisarcık zaferleriyle taarruza geçti ve Belgrad'ı kuşattı. Yani Osmanlı ordusu Avusturya cephesinde kendi gücüyle daha başarılı oldu. 1.3. Kısmen katılıyorum. Rus ordusunu en çok yıpratan salgın ve açlıktır; Rusların kaybettiği askerlerin çoğu çarpışmalarda değil hastalık ve açlık yüzünden öldü. Ancak Rusya'yı asıl barışa razı eden, Osmanlı ordusunun Avusturya'yı Banaluka ve Hisarcık'ta yenmesi ve Avusturya'nın ayrı barış yapmasıyla Rusya'nın müttefiksiz kalmasıdır.

Yanlış cevap: Avusturya'nın bu savaşta Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldığının yazılması; Banaluka ya da Hisarcık'ta Osmanlı ordusunun yenildiğinin yazılması; 1.1'de gelişmelerin aralarında ilişki kurulmadan yalnızca sıralanması (yalnız kısmi puan kuralına göre puanlanır); 1.3'te gerekçe gösterilmeden yalnızca "katılıyorum" ya da "katılmıyorum" yazılması (yalnız görüş ölçütünden puan alır). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

2. Doğru cevap:

2.1. **(6 puan)**

- Kaynak A'daki etkilerin belirtilmesi: Balkanlar'daki eyaletlerde kargaşa, ekonomik çöküntü ve asayişsizlik yaşandığının; garnizonların eridiğinin, yol güvenliğinin azaldığının ve merkezî yönetimin bu eyaletlerdeki denetimini kaybettiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Kaynak B'deki etkilerin belirtilmesi: Eğitimli ve savaş deneyimi olan askerlerin önemli bir kısmının kaybedildiğinin, bilgi ve tecrübenin yeni nesillere aktarılamadığının, geleneği olmayan yeni birlikler kurulmak zorunda kalındığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Karşılaştırmanın yapılması: Kaynak A'nın savaşların taşra yönetimine, ekonomiye ve halkın güvenliğine, Kaynak B'nin ise ordunun niteliğine etkisini ele aldığının; Kaynak A'da savaşın hemen ardından ("ilk anda") görülen etkilerin, Kaynak B'de ise nesiller boyu süren uzun vadeli bir etkinin öne çıktığının ya da iki kaynağın da savaşların devleti içeriden zayıflattığını gösterdiğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: İki kaynaktaki etkiler ayrı ayrı doğru yazılır ancak karşılaştırma yapılmazsa en fazla 4 puan verilir.

2.2. **(4 puan)**

- Merkezî yönetimin taşradaki güvenlik ve para ihtiyacını karşılayamadığının, bu nedenle taşradaki otoritesinin ve denetiminin zayıfladığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Yükü üstlenen şehir halkının ve yerel ileri gelenlerin yönetimde daha çok söz sahibi olmaya başladığının; bu durumun merkez ile taşra arasındaki bağı gevşettiğinin ya da taşrada yerel güçlerin etkisinin artmasına zemin hazırladığının değerlendirilmesi **(2 puan)**

Halkın kendi güvenliğini sağlamasının kısa vadede şehirlerde düzeni koruduğunu, ancak uzun vadede merkeze bağlılığı zayıflattığını gerekçesiyle yazan cevaplar da kabul edilir.

Kısmi puan: Yalnızca “Devlet zayıfladı.” gibi gerekçesiz bir yargı yazılırsa 1 puan verilir.

2.3. **(5 puan)**

- Düşüncenin doğru olmadığının ya da tam olarak doğru olmadığının belirtilmesi **(1 puan)**
- Kaynak A’ya dayanarak savaşların Balkan eyaletlerinde asayişi ve ekonomiyi bozduğunun, merkezî yönetimin taşradaki denetimini zayıflattığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Kaynak B’ye dayanarak eğitimli ve deneyimli askerlerin kaybıyla ordunun niteliğinin düştüğünün, bu kaybın yeni nesillere aktarılamayan bilgi ve tecrübe nedeniyle uzun süre telafi edilemediğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Öğrenci bu düşünceye katıldığını yazar ve yalnızca toprak kayıplarının büyüklüğünü gerekçe gösterirse en fazla 2 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 2.1. Kaynak A, savaşların Balkanlar’daki eyaletlere etkisini anlatır: Bu eyaletlerde kargaşa, ekonomik çöküntü ve asayişsizlik yaşanmış, garnizonlar erimiş, merkezî yönetim denetimi kaybetmiştir. Kaynak B ise orduya etkisini anlatır: Eğitimli ve deneyimli askerlerin çoğu ölmüş, tecrübe yeni nesillere aktarılamamış, geleneği olmayan yeni birlikler kurulmuştur. Kaynak A daha çok taşra yönetimi ve halk üzerindeki kısa vadeli etkileri, Kaynak B ise ordunun niteliğindeki uzun vadeli etkiyi öne çıkarır. İkisi de savaşların devleti içeriden zayıflattığını gösterir. 2.2. Merkezî yönetim, Bosna gibi eyaletlerin para ve asker isteklerini karşılayamadığı için taşradaki otoritesi zayıflamıştır. Güvenliği ve mali sorunları kendisi çözmeye başlayan şehir halkı ve yerel ileri gelenler yönetimde daha çok söz sahibi olmuştur. Bu durum kısa vadede şehirlerde düzeni korusa da merkez ile taşra arasındaki bağı gevşetmiştir. 2.3. Bu düşünce tam olarak doğru değildir. Kaynak A’ya göre savaşlar Balkan eyaletlerinde asayişi ve ekonomiyi bozmuş, merkezî yönetimin denetimini zayıflatmıştır. Kaynak B’ye göre ise eğitimli askerlerin kaybıyla ordunun niteliği düşmüş, bu kayıp uzun süre telafi edilememiştir. Bu nedenle zarar yalnızca toprak kaybından ibaret değildir.

Yanlış cevap: Kaynak A’da anlatılan sorunların Anadolu eyaletlerine ait olduğunun yazılması; Kaynak B’de askerlerin barış döneminde terhis edildiğinin yazılması; 2.1’de iki kaynaktaki etkilerin karşılaştırılmadan yalnızca aktarılması (yalnız kısmi puan kuralına göre puanlanır); 2.3’te kaynaklara dayanmadan yalnızca “katılıyorum” ya da “katılmıyorum” yazılması (yalnız ilk ölçüte göre değerlendirilir). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

3. Doğru cevap:

3.1. **(8 puan)** Doğru bölüme yazılan her kart 1 puandır.

- Kitap ve bilgi: A ve B **(2 puan)**
- Şehircilik ve imar: C ve D **(2 puan)**
- Sanat ve edebiyat: E ve F **(2 puan)**
- Avrupa ile ilişkiler: G ve H **(2 puan)**

Kısmi puan: Aynı harf birden fazla bölüme yazılırsa o harf için puan verilmez.

3.2. **(6 puan)**

- Bilgi hayatı: Kütüphanelerin değerli el yazmalarını koruma altına aldığının, ilim adamlarının ve medrese öğrencilerinin kitaplara ulaşmasını kolaylaştırdığının ve ilmî çalışmaları teşvik ettiğinin açıklanması **(2 puan)**

- Şehir hayatı: Muşkara'nın imaret, medrese ve kervansaray gibi yapılarla Nevşehir adlı bir şehre dönüştüğünün; Edirne, Bursa ve Konya gibi şehirlerin imar çalışmalarıyla geliştiğinin; yeni yapıların eğitim, ticaret, konaklama ve yardım hizmetleri sunduğunun açıklanması **(2 puan)**
- Kültür hayatı: Şiirde İstanbul'un ve gündelik hayatın konu edilmesiyle edebiyatın günlük yaşama yaklaştığının; duvar resimleri ve portrelerle yeni bir zevkin yayıldığının ya da elçiler ve tüccarlarla kurulan temasların Avrupa ile kültürel alışverişi artırdığının açıklanması **(2 puan)**

Kısmi puan: Etkiler açıklanmadan yalnızca kartlardaki bilgiler aynen aktarılırsa her alan için 1 puan verilir.

3.3. **(6 puan)**

- Yargının tam olarak doğru olmadığının belirtilmesi **(1 puan)**
- Değişimin İstanbul ve saray merkezli olduğunu gösteren en az bir örneğin verilmesi: Topkapı Sarayı'ndaki kütüphane (A), sadrazamın kütüphanesi (B), Nedîm'in İstanbul'u konu alan şiirleri (E), devlet adamlarının portreleri (F), İstanbul'daki elçilerle kurulan ilişkiler (G) **(2 puan)**
- Değişimin İstanbul dışına ve saray dışındaki kesimlere ulaştığını gösteren en az bir örneğin verilmesi: Nevşehir'in kuruluşu (C), Edirne, Bursa ve Konya'daki imar çalışmaları (D), konakların duvar resimleri (F), İzmir ve Selânik gibi şehirlerdeki tüccarlar (H) **(2 puan)**
- Değişimin İstanbul ve saray çevresinde, yöneticilerin öncülüğünde başladığı, ancak zamanla taşraya ve toplumun diğer kesimlerine sınırlı da olsa yayıldığı yorumunun yapılması **(1 puan)**

Kısmi puan: Öğrenci yargıya katıldığını yazar ancak İstanbul ve saray merkezli gelişmelere doğru örnekler verirse en fazla 2 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 3.1. Kitap ve bilgi: A, B; Şehircilik ve imar: C, D; Sanat ve edebiyat: E, F; Avrupa ile ilişkiler: G, H. 3.2. Kütüphaneler değerli el yazmalarını korudu, ilim adamlarının ve öğrencilerin kitaplara ulaşmasını kolaylaştırdı. Muşkara köyü külliyeyle Nevşehir adlı bir şehre dönüştü; Nevşehir'deki medrese, imaret ve kervansaray eğitim, yardım ve konaklama hizmeti verdi; Edirne, Bursa ve Konya da imar çalışmalarıyla güzelleşti. Nedîm'in şiirleri edebiyatı gündelik hayata yaklaştırdı; duvar resimleri ve portreler yeni bir zevki yaydı. 3.3. Bu yargı tam olarak doğru değildir. Topkapı'daki kütüphane, devlet adamlarının portreleri ve İstanbul'daki elçilerle kurulan ilişkiler değişimin İstanbul ve saray merkezli olduğunu gösterir. Ancak Nevşehir'in kurulması, Edirne, Bursa ve Konya'daki imar çalışmaları ve İzmir, Selânik gibi şehirlerdeki tüccarların Avrupa ile etkileşimi, değişimin İstanbul dışına da ulaştığını gösterir. Yani değişim İstanbul'da ve yöneticilerin öncülüğünde başlamış, zamanla sınırlı da olsa taşraya yayılmıştır.

Yanlış cevap: Nevşehir'in kuruluşunun "Kitap ve bilgi", elçilerle kurulan ilişkilerin "Sanat ve edebiyat" bölümüne yazılması; 3.2'de kartlardaki bilgilerin etkileri açıklanmadan aynen aktarılması (yalnız kısmi puan kuralına göre puanlanır); 3.3'te örnek verilmeden yalnızca "Evet, doğrudur." ya da "Hayır, doğru değildir." yazılması (yalnız ilk ölçüte göre değerlendirilir). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

4. Doğru cevap:

4.1. **(6 puan)**

- Tüketim alışkanlıklarındaki değişimin açıklanması: Kent halkının dışa açılıp tüketime yöneldiğinin, Fransa'dan gelen ithal kumaşların çok rağbet gördüğünün ve İstanbul'a yılda yaklaşık 5.000 balya kumaş getirildiğinin belirtilmesi **(2 puan)**

- İsraf: Gösteriş amacıyla ithal lüks mallara yönelmenin ve bunlara yüksek bedeller ödenmesinin paranın ülke dışına çıkmasına ve yerli üreticinin zarar görmesine yol açtığının, bu harcamaların israf olarak değerlendirilebileceğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Tasarruf: Nizamnameyle getirilen sınırlamaların ve yerli üretimin özendirilmesinin kaynakların ölçülü kullanılmasını ve paranın ülke içinde kalmasını amaçlayan tasarruf önlemleri olduğunun; bu önlemlerin aynı zamanda toplumdaki tepkileri azaltmaya yönelik olduğunun değerlendirilmesi **(2 puan)**

Önlemlerin yetersiz kaldığını ya da kişilerin tercihlerini sınırladığını gerekçesiyle yazan öğrencinin değerlendirmesi, israf ve tasarruf kavramlarıyla ilişkilendirildiği ölçüde ilgili ölçütten puan alır.

Kısmi puan: Değerlendirme israf ve tasarruf kavramlarıyla ilişkilendirilmeden yalnızca "halk çok alışveriş yaptı" gibi bir ifadeyle yapılırsa en fazla 2 puan verilir.

4.2. **(6 puan)** Her başlık için doğru bir örnek 2 puandır.

- Siyasi: Padişahın ve hanedanın gücünü, zenginliğini ve şehzadelerle sürecek devamlılığını halka ve devlet adamlarına göstermek; esnafın alaylar ve hediyelerle padişaha bağlılığını göstermesi **(2 puan)**
- Ekonomik: Esnafın alaylarda mesleklerini ve ürünlerini tanıtması; şenlik hazırlıklarının ve gösterilerin esnafa ve zanaatkârlara iş sağlaması ya da şenlik için büyük harcamalar yapılması **(2 puan)**
- Toplumsal: Yoksul ailelerin çocuklarının da sünnet ettirilmesiyle yardımlaşma; halkın alaylar ve havai fişek gösterileriyle birlikte eğlenmesi, toplumsal birlik duygusunun güçlenmesi **(2 puan)**

Not: Bir işlev farklı bir başlıkta gerekçesiyle açıklanırsa (ör. yoksul çocukların sünnet ettirilmesinin padişahın halk gözündeki itibarını artıran siyasi bir işlev olarak yazılması) kabul edilir; aynı örnek iki başlıkta puanlanmaz.

4.3. **(8 puan)**

- Süreklilik: Sûr-ı hümayun geleneğinin 1582'de de bulunduğunun; esnaf alaylarının yapılmasının ve şenliklerin surnâmelerle ve minyatürlerle kayda geçirilmesinin Lale Devri'nde de sürdüğünün belirtilmesi **(3 puan)**
- Değişim: Kaynak C'ye göre eğlence ve şenliklerin dönemin ana karakteri hâline geldiğinin; İstanbul'un batılı üslupta yaşamla tanıştığının, kentli sınıfın yeni eğlenme, giyinme ve yemek yeme alışkanlıkları edindiğinin, eğlencenin yalnızca saray törenleriyle sınırlı kalmayıp şehir hayatının bir parçası olduğunun belirtilmesi **(3 puan)**
- Değişimin geleneksel şenlik kültüründen bir kopuş olmadığının; geleneksel şenlik kültürü sürerken eğlencenin öneminin arttığının ve yeni yaşam alışkanlıklarının eklendiğinin, yani değişim ile sürekliliğin bir arada görüldüğünün yorumlanması **(2 puan)**

Değişimin bir kopuş olduğunu savunan öğrenci, süreklilik unsurlarını da tartışarak görüşünü kaynaklara dayanarak gerekçelendirirse (ör. şenlik biçimleri sürse de eğlencenin dönemin ana karakteri hâline gelmesini ve batılı üslupta yeni bir kentli yaşamın oluşmasını köklü bir kırılma sayarsa) yorum ölçütünden tam puan alır; süreklilik unsurlarını hiç tartışmadan yalnızca "kopuştur" diyen cevap bu ölçütten en fazla 1 puan alır.

Kısmi puan: Yalnızca değişim ya da yalnızca süreklilik unsurları yazılırsa en fazla 4 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 4.1. Lale Devri'nde İstanbul halkı dışa açıldı ve tüketime yöneldi; Fransa'dan gelen kumaşlar çok rağbet gördü, şehre yılda yaklaşık 5.000 balya kumaş geldi. Gösteriş için ithal lüks mallara yüksek paralar ödenmesi israftır; çünkü para ülke dışına çıkar ve yerli üretici zarar görür. İbrahim Paşa'nın nizamnameyle sınırlamalar getirmesi ve yerli üretimi özendirmesi, kaynakların ölçülü

kullanılmasını ve paranın ülkede kalmasını amaçlayan tasarruf önlemleridir; bu önlemler aynı zamanda halkın tepkisini azaltmayı amaçlamıştır. 4.2. Siyasi: Padişah, şehzadeleriyle hanedanın gücünü ve devamlılığını halka gösterdi. Ekonomik: Esnaf alaylarda mesleklerini ve ürünlerini tanıttı. Toplumsal: Yoksul ailelerin çocukları da sünnet ettirildi, halk havai fişeklerle birlikte eğlendi. 4.3. Bu değişim bir kopuş değildir. 1582'de de sûr-ı hümayun yapılmış, esnaf alayları düzenlenmiş ve şenlik surnâmeyle anlatılmıştı; 1720'de de aynı gelenekler sürdü. Bununla birlikte Lale Devri'nde eğlence ve şenlikler dönemin ana karakteri hâline geldi, İstanbul batılı üslupta yaşamla tanıştı ve kentli sınıf yeni eğlenme ve giyinme alışkanlıkları edindi. Yani geleneksel şenlik kültürü sürerken eğlencenin önemi arttı ve yeni alışkanlıklar eklendi; değişim ile süreklilik bir arada görüldü.

Yanlış cevap: Kumaşların Fransa'ya ihraç edildiğinin yazılması; 1720 şenliğinin III. Murad Dönemi'nde yapıldığının yazılması; 4.2'de işlevler sınıflandırılmadan sıralanması (sınıflandırma yapılmadığı için her doğru örnek için en fazla 1 puan verilir); 4.3'te kaynaklara dayanmadan yalnızca "Kopuştur." ya da "Kopuş değildir." yazılması (yalnız yorum ölçütünden en fazla 1 puan alır). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

5. Doğru cevap:

5.1. **(4 puan)** İki şehirden kanıtla gösterilen her doğru ortak sıkıntı 2 puandır.

- Aylarca süren artçı sarsıntıların halkın korkusunu ve tedirginliğini sürdürmesi, yeni hasarlara yol açması **(2 puan)**
- Gerçeği yansıtmayan ya da abartılı haberlerin (gazetelerdeki abartılı haberler, asılsız söylentiler) halk arasında korku ve paniğe yol açması **(2 puan)**

Not: Kaynaklarda doğrudan yer almayan ancak iki deprem için de doğru olan sıkıntılar (ör. binaların yıkılması ve barınma sorunu) 1 puanla kabul edilir.

5.2. **(6 puan)**

- Benzerlik: İki şehirde de doğruluğu belirsiz bilgilerin hızla yayılarak korku ve paniği artırdığının ya da iki şehirde de halkın depremle ve artçı sarsıntılarla ilgili bilgiye büyük ihtiyaç duyduğunun belirtilmesi **(2 puan)**
- Farklılık (Lizbon): Lizbon'da haberlerin gazeteler aracılığıyla geniş kitlelere ulaştığının ve satış kaygısıyla abartıldığının ya da hükûmetin ülkenin farklı bölgelerine aynı soruları göndererek depremin saati, süresi, artçı sarsıntılar ve gıda durumu hakkında sistemli bilgi topladığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Farklılık (İstanbul): İstanbul'da haberleşmenin daha çok cami ve tekke gibi toplanma yerleri üzerinden, yüz yüze ve sözlü olarak sağlandığının; kaynakta Lizbon'daki gibi gazetelerden ya da devletin sistemli bir anketle bilgi topladığından söz edilmediğinin belirtilmesi **(2 puan)**

İstanbul'da hasar tespiti için teknik bir heyet görevlendirildiğini bilen ve bunu Lizbon'daki anketle gerekçeli olarak karşılaştıran cevaplar da kabul edilir. Osmanlı Devleti'nde o dönemde gazete çıkmadığını belirten açıklamalar da İstanbul ölçütü için kabul edilir.

Kısmi puan: Yalnızca benzerlik ya da yalnızca farklılık yazılırsa en fazla 3 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 5.1. İki şehirde de artçı sarsıntılar aylarca sürdü ve halk uzun süre korku içinde yaşadı. Ayrıca iki şehirde de gerçeği yansıtmayan haberler yayıldı; Lizbon'da gazetelerin abartılı haberleri, İstanbul'da asılsız söylentiler halkta paniğe yol açtı. 5.2. İki şehirde de doğruluğu belirsiz bilgiler hızla yayılıp korkuyu artırdı. Lizbon'da haberler gazetelerle yayıldı ve satış için abartıldı; hükûmet de ülkenin farklı bölgelerine aynı soruları göndererek depremin saati, süresi, artçı sarsıntılar ve gıda durumu hakkında düzenli bilgi topladı. İstanbul'da ise haberleşme daha çok cami ve tekkelerde, insanlar arasında sözlü olarak gerçekleşti; kaynakta devletin böyle bir anket yaptığından söz edilmez.

Yanlış cevap: Kaynak A'daki anketin İstanbul Depremi'nden sonra yapıldığının yazılması; Lizbon'daki gazetelerin halkı sakinleştirmek için doğru bilgi verdiğinin yazılması; Halley kuyruklu yıldızıyla ilgili korkunun İstanbul'da da yaşandığının yazılması (ilgili ölçütten puan alamaz). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

6. Doğru cevap:

6.1. **(6 puan)**

- Birinci ortak durumun iki şehirden örnekle açıklanması **(3 puan)**
- İkinci ortak durumun iki şehirden örnekle açıklanması **(3 puan)**

Kabul edilecek ortak durumlar: İki şehirde de dinî yapıların (kilise ve manastırlar / camiler) en çok zarar gören yapılar arasında yer alması; saraylar ve devlete ait binalar da zarar gördüğü için devletin de büyük kayba uğraması; halkın geçim kaynaklarının (balıkçılık / hayvancılık) depremden etkilenmesi ve devletin

gündemine girmesi; bilgi ve eğitimle ilgili yapıların (Kraliyet Kütüphanesi / eğitim binaları) zarar görmesi; depremden sonra büyük yapıların yeniden yapılması ve onarılmasıyla yoğun bir inşaat döneminin yaşanması.

Kısmi puan: Ortak durum yalnızca bir şehir için örneklendirilirse ilgili ölçütten 1 puan verilir.

6.2. **(8 puan)**

- Birinci farklılığın iki şehir için de doğru açıklanması **(4 puan)**
- İkinci farklılığın iki şehir için de doğru açıklanması **(4 puan)**

Kabul edilecek farklılıklar (soruda belirtilen iki alan beklenir; tablodaki diğer bilgilere dayanan doğru farklılıklar da kabul edilir): Geçim kaynaklarına yaklaşım bakımından Lizbon'da devletin balıkçılığı vergi almayarak desteklemesi, İstanbul'da ise hayvancılık gelirlerindeki düşüşe karşı tabloda bir destekten söz edilmemesi. Yeniden inşa yöntemi bakımından Lizbon'da enkaz malzemesinin yeniden kullanılması ve malzemelerin standart ölçülerde önceden üretilmesiyle şehrin tamamını kapsayan hızlı ve sistemli bir yapım yöntemi uygulanması, İstanbul'da ise tabloda cami ve çarşı gibi büyük yapıların tek tek yeniden yapılmasının ve onarılmasının öne çıkması. Zarar gören yapıların türü bakımından Lizbon'da kilise, manastır ve sarayların yanında tersane gibi devletin ekonomik ve askerî tesislerinin yıkılması, İstanbul'da ise hasar kayıtlarında cami ve eğitim binalarının ağırlıkta, ticari yapıların payının ise küçük (%5) olması. Yıkımın boyutu bakımından Lizbon'da şehrin üçte ikisinin yaşanmaz hâle gelmesi, İstanbul'a ait bilgilerin ise belgelere geçen belirli yapılardaki hasarı göstermesi.

Kısmi puan: Farklılık yalnızca bir şehir için açıklanırsa ilgili ölçütten 2 puan verilir.

6.3. **(6 puan)**

- Birinci önerinin yazılması ve tablodaki bir uygulamaya ya da soruna dayandırılması **(3 puan)**
- İkinci önerinin yazılması ve tablodaki bir uygulamaya ya da soruna dayandırılması **(3 puan)**

Her öneride ekonomik hayatı canlandırmaya uygun bir önlem yazılması 2 puan, önerinin tablodaki bilgiye dayandırılması 1 puandır.

Kabul edilecek öneriler: Depremden etkilenen esnafa, çiftçiye ve balıkçılara vergi indirimi ya da muafiyeti sağlanması (Lizbon'da balıktan vergi alınmaması); yapı malzemelerinin standart ölçülerde, hızlı ve yerli üreticilerden sağlanması, hızlı kurulabilen yapıların kullanılması (Lizbon'daki standart malzeme üretimi); enkazın ayrıştırılıp geri kazanılarak yeniden kullanılması (Lizbon'daki enkaz malzemesinin kullanılması); hayvancılık ve tarımla geçinenlere geçici ahır, yem ve barınak desteği verilmesi (İstanbul'da ahırların yıkılması); okul, ibadet yeri ve çarşı gibi şehir hayatının merkezindeki yapıların öncelikle onarılması (İstanbul'da eğitim binalarının hasarı, Kapalıçarşı'nın onarılması).

Kısmi puan: Ekonomik hayatın canlanmasıyla ilgisi olmayan öneriler (ör. yalnızca deprem çantası hazırlamak) için 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 6.1. İki şehirde de dinî yapılar en çok zarar gören yapılar arasındaydı: Lizbon'da kiliselerin ve manastırların çoğu yıkıldı, İstanbul'da hasar gören yapıların yaklaşık %30'u camiydi. Ayrıca iki şehirde de halkın geçim kaynakları depremden etkilendi: Lizbon'da balıkçılığın desteklenmesi gerekti, İstanbul'da ahırlar yıkıldığı için hayvancılık gelirleri azaldı. 6.2. Lizbon'da devlet balıktan vergi almayarak üretimi destekledi; İstanbul'da ise hayvancılık gelirlerindeki düşüşe karşı alınan bir önlemden söz edilmiyor. Lizbon'da enkaz malzemesi yeniden kullanıldı ve malzemeler standart ölçülerde önceden üretildi, böylece şehir hızlı ve sistemli biçimde yeniden yapıldı; İstanbul'da ise Fatih Camisi ve Kapalıçarşı gibi büyük yapılar tek tek yeniden yapıldı ya da onarıldı. 6.3. Depremden etkilenen esnafa ve üreticilere bir süre vergi muafiyeti tanınmalıdır; çünkü Lizbon'da balıktan vergi alınmaması üretimin

sürmesine yardım etmişti. Ayrıca yapı malzemeleri standart ölçülerde ve yerli üreticilerden hızla sağlanmalıdır; Lizbon'da bu yöntemle hem inşaatın hızlandırılması hem de yerli girişimcilerin desteklenmesi amaçlanmıştı.

Yanlış cevap: İstanbul'da hasar gören yapıların çoğunun ticari yapı olduğunun yazılması; Lizbon'daki uygulamaların İstanbul'a, İstanbul'daki uygulamaların Lizbon'a aitmiş gibi gösterilmesi; 6.3'te ekonomik hayatın yeniden canlanmasıyla ilişkisi kurulmayan öneriler yazılması (yalnız kısmi puan kuralına göre puanlanır). Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.